

Sachs von Levenhain Philipp Jakob (1627-1672)

Inicjator i redaktor jednego z pierwszych w Europie czasopism medyczno-przyrodniczych

Urodził się 26 sierpnia 1627 roku we Wrocławiu, w rodzinie Tobiasa Sachsa von Levenhain, dziedzica dóbr w Brzezince Średzkiej (Klein-Bresa) koło Środy Śląskiej (Neumarckt) i Urszuli Rindfleisch, córki znanego lekarza Daniela Rindfleisch. Uczęszczał do Gimnazjum św. Elżbiety, gdzie języków uczył wówczas Elias Major, a poezji, fizyki i matematyki – Johann Fechner. W roku 1646 rozpoczął studia medyczne w Lipsku, później, od roku 1649, kontynuował je w Lejdzie, gdzie słuchał wykładów słynnego botanika Adolpha Vorsta. W roku 1650 przez Paryż i Montpellier udał się do Włoch, gdzie w marcu roku 1651 uzyskał w Padwie stopień doktora medycyny.

W tym samym roku powrócił do Wrocławia i poświęcił się tu praktyce lekarskiej, a w roku 1653 ożenił z Anną Magdaleną Bencke. Jego współcześni przedstawiali go jako człowieka dobrego i uczciwego, którego obok rozległej wiedzy cechowała również prawość charakteru. Władał biegle wieloma językami, dzięki czemu mógł prowadzić obszerną korespondencję naukową z szeregiem wybitnych uczonych, wśród których był również jego serdeczny przyjaciel i rodak, Johann Daniel Major, profesor Uniwersytetu w Kilonii.

Dzięki towarzyskiej ogładzie i łatwości, z jaką nawiązywał kontakty, położył wiele zasług dla założonego w roku 1652 przez lekarza Bauscha ze Schweinfurtu towarzystwa naukowego noszącego nazwę Akademia Dziwów Przyrody (Academia Naturae Curiosorum). Sachs przyjęty został w poczet jej członków w grudniu 1658 roku, przyjmując imię „Phosphorus”, a następnie sam wprowadził w jej szeregi wielu innych uczonych. Świadomy znikomości ludzkiego życia wobec ogromu przyrody, dostrzegał konieczność łączenia wysiłków uczonych w dziele jej poznawania, o czym pisał w liście do Prezydium Akademii już w maju 1658 roku. W późniejszych latach umiejętnie wykorzystał swoje kontakty w Wiedniu, by zainteresować Akademię cesarza Leopolda I, a ponadto nakłonił Akademię do działalności wydawniczej, dzięki czemu w roku 1670 powołane zostało do życia jedno z pierwszych w Europie – obok „Journal des Scavans” i „Philosophical Transactions” – naukowe czasopismo przyrodniczo-medyczne „Miscellanea curiosa medico-physica seu Ephemerides medico-physicae Germanicae curiosae”.

Ten naukowy organ Akademii, publikujący prace wielu wybitnych uczonych z anatomii, patologii, botaniki, zoologii, fizyki i chemii, przez szereg lat wydawany był we Wrocławiu, który za sprawą Sachsa stał się głównym ośrodkiem Akademii. Sam Sachs, który zredagował i wydał dwa pierwsze roczniki „Efemeryd”, publikował w nich również własne „Observationes” będące świadectwem jego wolnych od wszelkich przesądów, niezwykłych w owym czasie poglądów. Pisał w nich m.in. o swych mikroskopowych badaniach barwników roślinnych, a w jednym z nich (Poma hiberna silesiaca. *Miscell. Cur. Ann. 2. 1671*) dowodził, że tzw. zimowe jabłka, które przysłano mu z Baranowic koło Żor na Górnym Śląsku, znajduwane rzekomo w okresie Bożego Narodzenia i uważane za produkt zimowej vegetacji jabłoni, to nic innego, jak nie rozwinięte do końca owoce, które, zakryte do późnej jesieni przez liście, nie były wcześniej zauważone. Z większych dzieł Sachsa na szczególną uwagę zasługuje zwłaszcza wydana w roku

1661 „Ampelographia” – obszerne kompendium z różnych dziedzin, będące dowodem jego niezwykle rozległej i wszechstronnej wiedzy. O pracy nad tym dziełem informował w liście napisanym w styczniu 1660 roku do Prezydium Akademii Dziwów Natury, które w roku 1666 nadało mu tytuł adiunkta.

W maju 1671 roku władze Wrocławia powierzyły Sachsowi stanowisko lekarza miejskiego, jednak już wkrótce okazało się, że jego siły życiowe były zbyt wątłe, by mogły sprostać tym wszystkim trudom, jakich się podejmował. Zmarł 7 stycznia 1672 roku, mając zaledwie 44 lata. W dużej mierze dzięki jego staraniom Akademia Dziwów Natury w roku 1677 uznana została za instytucję cesarską, a w roku 1687, obok licznych uprawnień i przywilejów, otrzymała też nową nazwę – Sacri Romani Imperii Academia Caesarea Leopoldina. Gdy patronat nad nią objął cesarz Karol VI, przyjęła nazwę Academia Caesarea Leopoldino-Carolina. Należało do niej wielu wybitnych przyrodników, których nazwiska pojawiają się na stronach tego słownika. Jej tradycje podtrzymuje do dziś Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina.

Ważniejsze prace:

1661 – *Ampelographia seu vitis viniferae eiusque partium consideratio physico-philologico-historico-medico-chymica*. Lipsiae.

1664 – *Oceanus macro-micro-cosmicus sive tractatus de analogia Geocosmi et Anthropocosmi*. Vratislaviae.

1664 – *Dissertatio de mira lapidum natura*. Jenae.

1664 – *Responsoria dissertationem historico-medica ad Danielem Majorem*. Vratislaviae.

1665 – *Gammarologia*. Frankofurti et Lipsiae.

Źródła:

1658. Eintragung in die Matrikel der Academie Leopoldina No. 17. Archiv der Leopoldina.

Goepfert H. R. 1832. Über ältere schlesische Pflanzenkunde. Schl. Prov. Blätt. 96. S. 197-198.

Markgraf W. 1890. Allg. Deutsche Biogr. 30. S. 142-143.

Moebius M. 1968. Geschichte der Botanik. Stuttgart. S. 205.

Peuker J. G. 1788. Kurze Nachrichten der vornehmsten schlesischen Gelehrten. Grottkau. S. 110-111.

Sachs von Levenhain Ph. J. 1658. Epistola ad Praesidium Acad. Nat. Cur. Archiv der Leopoldina.

Sachs von Levenhain Ph. J. 1660. Epistola ad Praesidium Acad. Nat. Cur. Archiv der Leopoldina.

Portret ze zbiorów Archiwum Niemieckiej Akademii Przyrodników w Halle.